

کتاب معلم

راهنمای تدریس

آموزش

مهارت‌های

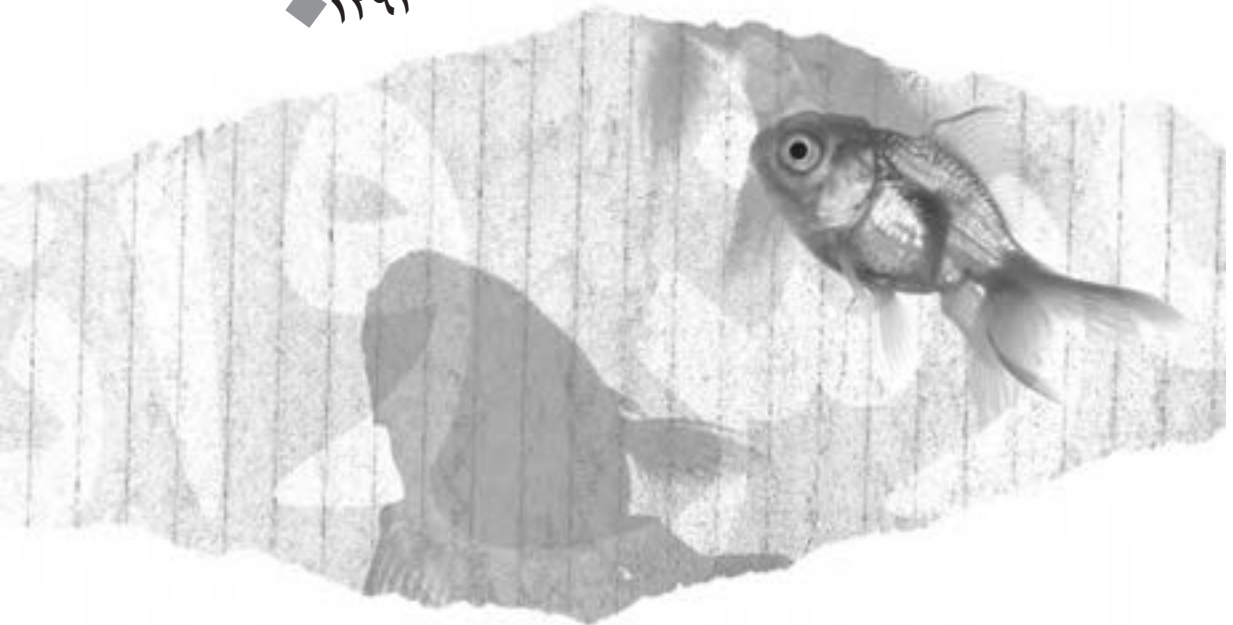
نوشتاری

(نگارش و انشا)

دوره اول متوسطه

پایه نهم

۱۳۹۴

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب :	کتاب معلم آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا) پایه نهم دوره اول متوسطه - ۸۸/۱
بیداآورنده :	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی و تألیف :	دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف :	علیرضا جنگیزی، حاتم زندی، محمدرضا سرشار، محمدرضا سنگری، اسدالله شعبانی، عبدالعظیم کریمی، زهرالسادات موسوی، شهین نعمت‌زاده و عباسعلی فایبی (اعضای شورای برنامه‌ریزی) - فریدون اکبری شلدرد، مرجان سجودی، محمّد دهریزی (اعضای گروه تألیف) - حمیدرضا شرف‌بیانی (ناظر محتوایی)
مدیریت آماده‌سازی هنری :	اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
شناسه افزوده آماده‌سازی :	لیدا نیک‌روش (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (طراح گرافیک) - سمیه قنبری (صفحه‌آرا) - کبری اجابتی، علی مظاهری نظری، فریبا سیر، راحله زادفتح‌اله، فاطمه رئیسیان فیروز آباد (امور آماده‌سازی)
نشانی سازمان :	تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار : ۸۸۲۰۹۲۶۶، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ وبگاه : www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
ناشر :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (دارویخش) تلفن : ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۳۷۵۱۵-۱۳۹
چاپخانه :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
سال انتشار و نوبت چاپ :	چاپ اول ۱۳۹۴

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکسبرداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

«انس و الفت انسان با هنر و آثار هنری شامل ادبیات، نقاشی و ... برخاسته از حسّ زیبایی شناسی اوست. هنر، آدمی را به شناخت سرچشمهٔ زیبایی‌ها فرا می‌خواند و روح سرکش او را به آرامش می‌رساند.»

امام خمینی (رحمة الله علیه)

پیشگفتار: سخنی با دبیران ارجمند

بخش نخست: کلیات

- ۲ - مبانی برنامه درسی حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه
- ۳ - رویکردهای حاکم بر برنامه درسی مهارت‌های نوشتاری
- ۶ - اصول برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی در دوره متوسطه اول
- ۸ - اهداف کلی برنامه درسی در زمینه «آموزش مهارت نوشتاری» مبتنی بر برنامه درسی ملی
- ۱۰ - اهداف خاص عناصر سازه‌ای کتاب در «آموزش مهارت‌های نوشتاری»
- ۱۳ - درنگی در ساختار و محتوا
- ۲۲ - روش‌های یاددهی - یادگیری در برنامه درسی
- ۳۴ - ارزشیابی درس آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا)

بخش دوم: بررسی درس‌ها

- ۳۹ درس اول: با ذهنی «نظام مند» و «پرورده» بنویسیم
- ۴۹ درس دوم: واژه‌ها را بشناسیم، گزینش کنیم و به کار بگیریم
- ۶۳ درس سوم: نوع زبان نوشته را انتخاب کنیم
- ۷۵ درس چهارم: فضا و رنگ نوشته را تغییر دهیم
- ۸۳ درس پنجم: نوشته را خوش، آغاز کنیم؛ زیبا به پایان ببریم و نیکو نام‌گذاری کنیم
- ۹۳ درس ششم: قالبی برای نوشتن برگزینیم
- ۱۰۳ درس هفتم: وسعت و عمق نوشته را بیشتر کنیم
- ۱۱۳ درس هشتم: نوشته را ویرایش کنیم
- ۱۲۴ کتابنامه

به نام پروردگار مهربان

پیشگفتار: سخنی با دبیران ارجمند

« از روی اشارت بر مذاق خداوندان معرفت، بآء بسم الله اشارت دارد به بهاء احدیت، سبین به سناء صمدیت، میم به ملک آلہیت.

بہاء او قدیم و سناء او کریم و مُلک او عظیم. بہاء او با جلال و سناء او با جمال، مُلک او بی زوال. بہاء او دلربا، سناء او مہرافزا و مُلک او بی فنا.

نام‌های خدا فراوانند در کتاب و سنت و همه بزرگوارند و ازلی و پاک و نیکو. چه، حکمت را ابتدای قرآن عظیم به این سه، نام کرده و معانی آن سه قسم است: قسمی جلال و ہیبت راست، قسمی نعمت و تربیت راست، قسمی رحمت و مغفرت راست. هر چه جلال و ہیبت است در نام «الله»، هر چه نعمت و تربیت است در نام «رحمن» و هر چه رحمت و مغفرت است در نام «رحیم»، تعبیه کرد تا ثواب وی فراوان، و رأفت و رحمت الله بر وی بی کران». (کشف الاسرار، رشیدالدین میبدی)

ستایش خداوند پاک و مهربان را سزاست که به ما زمان و امان داد تا بتوانیم در پرتو مهر و نواختش، این کار فرخنده و تازه‌روی را در جهت اهداف فرهنگی — تربیتی نظام آموزش و پرورش میهن عزیزمان با تأکید بر نقش تأثیرگذار معلم برای پرورش ذهن‌های آفرینشگر و ارتقای خودباوری به پیش ببریم.

با استقلال یافتن «آموزش مهارت‌های نوشتاری» مجال رویش دوباره و نگرشی نو به این موضوع، فراهم می‌شود و در پی آن، فضای نوآفرینی و خلاقیت نیز در پهنه آموزش‌های مدرسی درخشان‌تر می‌شود و به پرورش ذوق و بالندگی استعدادها و تقویت تخیل می‌انجامد. افزون بر این، آموزش مهارت‌های نوشتاری کاملاً ساختمان‌د و به شیوه‌های علمی، صورت می‌گیرد.

کتاب راهنمای معلم، برای جهت دادن و همسوسازی چگونگی آموزش دبیران ارجمند این درس با رویکردها و اهداف آموزشی — تربیتی، سامان یافته است. قصد ما در این کتاب فراهم کردن گنجینه‌ای از دانش نبوده است بلکه خواسته‌ایم برای هر موضوع، دریچه‌ای به روی ذهن‌ها بگشاییم و تلنگری در روش‌ها ایجاد کنیم و باقی را به همت بلند شما همکاران گرامی بسپاریم؛ به همین روی، برخی درس‌ها را فراخ‌تر و برخی دیگر را به اشارت، مورد

چند و چون قرار داده‌ایم.

نوشتن در دنیای امروز، یکی از مهارت‌های بهتر زیستن و از توانایی‌های ذهنی و زبانی است که در پی دیگر مهارت‌ها (دیدن، گوش دادن، سخن گفتن و خواندن) جای می‌گیرد. دیدن، گوش دادن و سخن گفتن را از خردسالی به طور تدریجی و طبیعی فرا می‌گیریم؛ خواندن را پس از حضور در مدرسه و آموزش و تمرین و تکرار، می‌آموزیم؛ اما نوشتن بعد از آشنایی با الفبای خواندن، آغاز می‌شود. به همین سبب، مهارت نوشتن را فرآورده و محصول خواندن می‌دانیم.

از دید ما توانایی بیان مقصود در قالب نوشته، نیاز اولیه زندگی اجتماعی و مؤثرترین راه ارتباطی در جهان امروز و فضای رسانه‌های نوپدید است. این برنامه، در پی پرورش چنین رویکردی در فضای آموزش عمومی است و پس از سال‌ها، اکنون با مطالعه تاریخ آموزشی گذشته و تجربه‌های جهانی در قلمرو آموزش نوشتن، محتوایی کاملاً ساختمند و علمی را پیش رو، نهاده است.

در آموزش محتوای کتاب، تأکید ما بر بهره‌گیری از روش‌های فعال و تقویت روحیه مشارکت‌پذیری دانش‌آموزان است. گفت‌وگو، بحث و بازاندیشی، مطالعه و کتاب‌خوانی، همفکری و مشورت، بازسازی و بازپروری فکر، از بهترین شیوه‌ها برای رسیدن به ذهن چالاک و زایا، و نقد و تحلیل مؤثر در هنگام نوشتن است. به کارگیری روش‌هایی چون: خوشه‌سازی، زایش و برخورد اندیشه‌ها (روشن‌سازی طرز تلقی)، بارش فکری، نوآفرینی (بدیعه‌پردازی) و حل مسئله، در تدریس این درس‌ها، اثربخش و کارا خواهد بود.

آنچه در باره ارزشیابی از آموزه‌های این کتاب باید یادآور شویم؛ این است که رویکرد برنامه و محتوای این کتاب، «رویکرد مهارتی» است. یعنی توانایی نوشتن، مهارتی است که در پی آموزش، تمرین، تکرار، کار و نوشتار، کسب می‌شود. از این رو، این درس، کاملاً ورزیدنی و عملی است. دانستنی‌های حفظی این کتاب، بسیار اندک و ناچیز است؛ از کشاندن آموزش کتاب به سمت مباحث دانشی و حفظ کردنی پرهیز شود. دانش‌آموزان باید در کلاس، فرصت نوشتن و بازنویسی و نقد نوشته‌های همدیگر را تجربه کنند. مناسب‌ترین راه، همین است. یکی از اصلی‌ترین دلایل کاهش حجم و تعداد درس‌ها ایجاد فرصت بیشتر برای تجربه‌های یادگیری است. کمتر حرف بزنیم و بیشتر به دانش‌آموزان برای نوشتن، فرصت بدهیم.

در هر درس سنجه‌ها و معیارهایی را برشمردیم که لازم است در نوشته‌های دانش‌آموزان و ارزیابی از آنها مورد توجه قرار گیرد.

هدف اصلی این برنامه، پویایی فکر و پرورش ذهن است. اگر ذهن، سامانی درست و پرورده داشته باشد، گفتار و نوشتار هم منظم خواهد شد. شناخت راه‌های پرورش ذهن و غنی‌سازی تفکر، از گام‌های بنیانی در افزایش توان نوشتن است. از این‌رو، همه تلاش ما این بوده است که راه‌هایی را که به دنیای ذهن دانش‌آموز منتهی می‌شوند، شناسایی کنیم و اهمیت آن را به عنوان پیش‌درآمد رشد مهارت‌های زبانی یادآور شویم.

از نظر ما هر دانش‌آموز یا نویسنده، پیش از نوشتن در باره موضوع، باید نقشه آن را در ذهن، طراحی کند، بهتر است مراحل و گام‌های آن را پیش‌بینی نماید و حتی بر روی کاغذ بنویسد. بنابراین، دبیران گرامی در آموزش، بر این مسئله (طراحی و مهندسی نوشتن) تأکید کنند و از دانش‌آموزان نیز نقشه ذهنی و مراحل تدوین نوشته را درخواست نمایند.

— درس نگارش و انشا که در پرورش ذهن، خلاقیت و تقویت توان نوشتن، بسیار مؤثر است؛ کار طراحی و تألیف این کتاب در قالب کتابی جداگانه که سال ۱۳۹۲ بر پایه برنامه درسی حوزه یادگیری زبان و ادب فارسی آغاز شده بود؛ مقرر گردید از مهرماه سال ۱۳۹۳ وارد چرخه آموزش رسمی شود، به همین سبب، فعالیت‌هایی که ماهیت نگارشی داشتند؛ از کتاب فارسی این دوره، حذف شده‌اند.

ساعت هفتگی آموزش «آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا)» دو ساعت؛ و ساعت هفتگی کتاب «فارسی» با املا، هم دو ساعت است.

امیدواریم با یادگیری و کاربست درست محتوای این کتاب، شاهد گرایش‌ها و نگرش‌های نو به نوشتن، برای بهتر زیستن باشیم و تحوّل تازه را در پیکره آموزش عمومی کشور، تجربه کنیم.

سخن آخر را به بیتی از مخزن الاسرار، نظامی، وامی گذاریم:

«چون قلم، آمد شدن آغاز کرد چشم جهان را به سخن، باز کرد»

گروه زبان و ادب فارسی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری